

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

**International Scientific Conference
OHRID SCHOOL OF LAW
2017**

***Effective Protection of the Human Rights
and Liberties: Reality or Ideal***

5

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

3-rd International Scientific Conference
12-14 May 2017 Ohrid

OHRID SCHOOL OF LAW
2017

*Effective Protection of the Human Rights
and Liberties: Reality or Ideal*

5

IURIDICA PRIMA

ЈУРИДИКА ПРИМА

Институт за правно економски истражувања и едукација

3-та Меѓународна научна конференција
12-14 Мај 2017 Охрид

ОХРИДСКА ШКОЛА НА ПРАВОТО 2017

*Ефективната заштита на човековите права
и слободи: реалност или идеал*

5

Издавач:
Ј У Р И Д И К А П Р И М А

За издавачот:
Ангел Ристов

Печати:
Стоби Трејд

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

34(082)

INTERNATIONAL scientific conference Ohrid school of law (3 ; 2017 ; Ohrid)

Effective protection of the human rights and liberties : reality or ideal / 3-rd International scientific conference school of law 12-14 May 2017, Ohrid ; [главен и одговорен уредник Ангел Ристов]. - Скопје: Ј У Р И Д И К А П Р И М А, 2017. - 2 св. (307 ; 261 стр.) : илустр. ; 25 см. - (Охридска школа на правото ; 5 ; 6)

Насп. ств. насл. на стр. 3: Ефективната заштита на човековите права и слободи : реалност или идеал / 3-та Меѓународна научна конференција 12-14 Мај 2017 Охрид. - Трудови на повеќе јазици. - Фусноти кон текстот. - Библиографија и summaries кон одделни трудови

ISBN 978-608-66152-0-8 (кн. 5)

ISBN 978-608-66152-1-5 (кн. 6)

1. Насп. ств. насл.

а) Правни науки - Зборници

COBISS.MK-ID [105481994](#)

Институт за правно-економски истражувања и едукација
ЈУРИДИКА ПРИМА

Главен и одговорен уредник: д-р Ангел Ристов
Меѓународен уредувачки одбор:

1. Д-р д-р Владимир Петров, Правен факултет „Нов Бугарски Универзитет“ Софија, Правен факултет Универзитет „Св. Св. Кирил и Методиј“ Велико Трново, Република Бугарија;
2. Д-р Михаил Малчев, Правен факултет, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија;
3. Д-р Дамјан Можина, Правен факултет, Универзитет во Љубљана, Република Словенија;
4. Д-р Илија Вукчевиќ, Правен факултет, Универзитет Доња Горица, Подгорица, Република Црна Гора;
5. Д-р Драгиња Вуксановиќ, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора;
6. Д-р Ненад Тешиќ, Правен факултет Универзитет во Белград, Република Србија;
7. Д-р Новак Крстиќ, Правен факултет Универзитет во Ниш, Република Србија;
8. Д-р Весна Симовиќ Звицер, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора;
9. Д-р Марко Беванда, Правен факултет Универзитет Мостар, Република Босна и Херцеговина;
10. Д-р Раденко Јотановиќ, Правен факултет Универзитет во Бања Лука, Република Македонија, Република Српска, Босна и Херцеговина;
11. Д-р Сања Гонцета, Колец на применети науки Лавослав Ружички, Република Хрватска;
12. Д-р Лидија Шимуновиќ, Правен факултет, Универзитет во Осиек, Република Хрватска;
13. Д-р Лазар Јовевски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје, Република Македонија;
14. М-р Илија Манасиев, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија;
15. М-р Душан Босиљанов, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија.

Institute for Legal – Economic Research and Education
IURIDICA PRIMA

Editor –in-chief: Angel Ristov, PhD

International Editorial Board:

1. PhD, Vladimir Petrov, Faculty of Law “New Bulgarian University” Sofia, Faculty of Law University “Ss. Cyril and Methodius” Veliko Trnova, Republic of Bulgaria;
2. Phd, Mihail Malchev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria;
3. PhD, Damjan Možina, Faculty of Law, University in Ljubljana, Republic of Slovenia;
4. PhD, Draginja Vuksanović, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro;
5. PhD, Ilija Vukčević, Faculty of Law, University, Donja Gorica, Podgorica, Republic of Monte Negro;
6. PhD, Nenad Tešić, Faculty of Law, University in Belgrade, Republic of Serbia;
7. PhD, Novak Krstić, Faculty of Law, University in Nis, Republic of Serbia;
8. PhD, Vesna Simovic Zvicer, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro;
9. PhD, Marko Bevanda, Faculty of Law, University in Mostar, Republic of Bosnia and Hercegovina;
10. PhD, Radenko Jotanović, Faculty of Law, University in Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Hercegovina;
11. PhD, Sanja Gongeta, Republic of Croatia, College of Applied Sciences Lavoslav Ružički in Vukovar, Republic of Croatia;
12. PhD, Lidija Šimunović, Faculty of Law, University in Osijek, Republic of Croatia;
13. PhD, Lazar Jovevski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia;
14. LLM, Ilija Manasiev, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia;
15. LLM, Dushan Bosiljanov, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia.

СОДРЖИНА

ПОСЛЕДЕН ПОЗДРАВ ЗА ПРОФЕСОР ВЛАДИМИР ПЕТРОВ.....	13
5.1. Проф. д-р Горан Коевски, Декан на Правниот факултет „Јустинијан Први“ ПОЗДРАВЕН ГОВОР	19
5.2.Проф. д-р Борче Давитковски Проф. д-р Ана Павловска-Данева Проф. д-р Елена Давиткосвска Доц. д-р Ивана Шумановска-Спасовска ХАРМОНИЗАЦИЈАТА НА ЗАКОНОТ ЗА УПРАВНИ СПОРОВИ СО ЗАКОНОТ ЗА ОПШТА УПРАВНА ПОСТАПКА И ЕВРОПСКИТЕ СТАНДАРДИ - ДИЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	21
5.3.Prof. DSc Ekaterina Mateeva, Dr. habil THE RIGHT OF WITHDRAWAL UNDER ARTICLE 9-15 OF DIRECTIVE 2011/83EU AS A MEANS OF CONSUMER PROTECTION IN THE EUROPAEN UNION.....	35
5.4.Проф. д-р Никола Тупанчески Проф. д-р Александра Деаноска – Трендафилова ЗА НЕКОНЗИСТЕНТНОСТА НА ИНКРИМИНАЦИИТЕ ЗА ЕКОНОМСКИТЕ КАЗНЕНИ ДЕЛА.....	51
5.5.Проф. д-р Емилија Станковиќ NASCITURUS И ПРАВО НА ЖИВОТ У РИМСКОМ И МОДЕРНОМ ПРАВУ.....	67
5. 6. Проф. д-р Дејан Мицковиќ ВРШЕЊЕ НА РОДИТЕЛСКОТО ПРАВО ПО РАЗВОДОТ НА БРАК ВО МАКЕДОНСКОТО И ВО СПОРЕДБЕНОТО ПРАВО.....	75
5.7. Prof. dr Dragica Zivojinović Mr Tamara Đurđić FIDEICOMMISSARY SUBSTITUTION AS MANIFESTATION OF TESTAMENTARY FREEDOM.....	89
5.8. Проф. д-р Александра Груевска Дракулевски Д-р Бобан Мисоски Д-р Дивна Илиќ Димоски (НЕ)ПОЧИТУВАЊЕТО НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА ПОСТАПУВАЊЕ СО ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА ВО РМ	101

5.9. Dr Plija Vukčević	
PRINCIP NEUTRALNOSTI PDV SISTEMA EU KAO POSEBNA DIMENZIJA USTAVNOG NAČELA JEDNAKOSTI: PORESKE OLAKŠICE I SISTEMU PDV-A CRNE GORE.....	127
5.10. Dr. sc. Dubravka Akšamović Mag. Iur. Lidija Šimunović	
КАКО SE U HRVATSKOJ „LEGALNO“ KRŠI PRAVO VLASNIŠTVA – POVLAŠTENI, NAJPOVLAŠTENIJI I OBESPRAVLJENI.....	139
5.11. Д-р Ненад Гавриловиќ	
ОДРЖУВАЊЕТО НА ЈАВНИТЕ ПАТИШТА И ШТЕТИТЕ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ЖИВОТНИ: КРИТИКА НА СЕКТОРСКИТЕ ПРАВИЛА	153
5.12. Д-р Билјана Каровска Андоновска	
ПРАВОТО НА ПРИВАТНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - ПРАВНА РАМКА, ИСКУСТВА И ПРЕДИЗВИЦИ	175
5.13. Проф. Иван Русчев, д.ю.н.	
ИСТОРИЧЕСКИ И СРАВНИТЕЛНОПРАВЕН ПРЕГЛЕД НА ОТГОВОРНОСТТА ЗА НАРУШУВАНЕ НА ОТНОСИТЕЛНО ПРАВО ОТ ТРЕТО ЛИЦЕ.....	191
5.14. Проф. д-р Александра Деаноска Д-р Елена Мујоска Трпевска	
КАЗНЕНО-ПРАВНАТА ЗАШТИТА НА БРАКОТ ВО РМ И ПОТРЕБАТА ОД ИНКРИМИНИРАЊЕ НА ДЕТСКИТЕ И ПРИСИЛНИТЕ БРАКОВИ.....	203
5.15 PhD Bekim Nuhija	
THE RIGHT ON PRIVATE PROPERTY AND THE RESTORATION OF DEPRIVED PROPERTY	217
5.16. Д-р Арта Селмани-Бакиу Д-р Емине Зендели	
ПРАВО НА ДЕТЕТО ДА ГО ЗНАЕ СВОЕТО ПОТЕКЛО	231
5.17. Dr Uroš Novaković	
RELIGIJSKA UVERENJA USVOJITELJA I HRANITELJA KAO LIČNA SVOJSTVA KOD ZAŠTITE DETETA BEZ RODITELJSKOG PRAVA.....	251

ЕКОНОМСКАТА КРИЗА И НОВИОТ ТРГОВСКИ ПОРЕДОК – ПРАВНА АНАЛИЗА

УДК: 339.9:34 (100)
Original research paper

Абстракт: Воспоставените меѓународни економски односи се пред сериозен тест на новите тенденции кои ги нарушуваат досегашните практики на економско обединување и интензивна соработка, како и сфаќањата за триумф на економскиот либерализам во однос на протекционизмот. Новите трендови кои се јавуваат во глобални рамки се предизвик и за постојната правна и институционална рамка која се однесува на меѓународната трговија и воопшто на меѓународните економски односи. Трудот претставува скроман обид да се објаснат причините за глобалната криза во развиените економии како и да се лоцираат главните причини зошто се појавија силни противења на воспоставениот економски поредок кој изминатите повеќе од триесет години ја промовираше глобализацијата како успешен проект кој ќе донесе економски напредок и подобар живот за сите. Правото, како регулатор и заштитник на воспоставените трговски практики е исто така пред сериозен тест а многу промени во трговските односи ќе бидат причина за воспоставување на нови правни правила кои се во голема мера различни од досегашниот, со децении воспоставуван систем. Разните форми на економски интеграции како регионални така и глобални се производ на меѓународни договори кои ќе бидат предмет на повторно разгледување. Економските односи се еден од најважните столбови на целокупниот општествен поредок. Секоја промена на економската доктрина нужно ќе значи и промена на бројни општествени принципи кои се воспоставувани со децении. Малите држави ги следат правилата на игра на големите. Тие се занемарлив фактор при утврдувањето на правилата но, нивната предност е што можат, за разлика од големите, бргу да се прилагодат на новите услови а со тоа да го извечат најдоброто за своите граѓани.

Вовед

Велат дека ако не може да се даде одговор на одредено прашање тогаш треба да се следи патот на парите. Економијата, финансиите колку и да изгледаат сложени и неразбирливи во сушина се сведуваат на трговија. Кој доминира во светската економија е клучно прашање за решението на многу дилеми поврзани со човековите права и нивната ефикасна заштита. Економската доминација повлекува и културна, социјална, правна и секаква друга доминација. Тоа е целосен извоз на вредности кои светот ги прифаќа. Досега важеше како неспорно правилото дека пазарната економија и промоцијата на слободната трговија значат и промоција на демократија и заштита на демократските вредности вклучително и на човековите права.

Изминатите повеќе од 40 години живееме во ера на либерализам и глобализација. Базирана на класичниот модел на меѓународна трговија⁷⁰⁶, добро познатите тези на моделот на Адам Смит и моделот на Рикардо кои безусловно ја фаворизираа позитивната улога на слободната трговија која им носи беневит на сите, размената на стоки и услуги се најде високо на агендите на државите. Како резултат на тоа волуменот на трговија во светски рамки доживеа извонредна експанзија. Така, во 1973 година светскиот извоз порасна 500% во споредба со нивото од 1950 додека во 1989 нивото на извозот беше 1000% повисок од она во 1950 година. Сепак, најголемиот скок се случува помеѓу 1990 година и 2007 година во кој период светскиот извоз двојно се зголемува.

Подобрата и полесна комуникација и подобра инфраструктура но и разните форми на регионални интеграции, ЕУ на пример, и други билатерални договори придонесоа за укинување на бариерите во трговијата. Правото е во центарот на овој процес. Преку разните мултилатерални договори и преку пресудите на судовите кој имаат задача да го имплементираат договореното.

Значи неспорно е дека трговијата и либералниот модел кој се залага за што послободна размена на стоки и услуги носи беневит за компаниите и граѓаните. Фирмите имаат поголеми пазари што значи поголем обем на производство кое ги намалува фиксните трошоци додека поединците имаат поголем избор и пониски цени на производите.

Но, прашањето кое логично се поставува е зошто по скоро половина век фаворизирање на слободната трговија, а во поново време на глобализацијата, водечката досегашна светска сила во економијата и воена велесила САД се одлучи за полукружно свртување во овој процес. Нејзиниот пример допрва ќе се следи, како што е случај со Велика Британија. Влегуваме во една нова ера целосно спротивна од она што беше

---

⁷⁰⁶ Steven Husted, Michael Melvin, International Economics, 9th edition, Pearson, 2013, стр. 7

досегашна пракса, период кој ќе значи рedefинирање на постојните трговски односи, а со тоа и рedefинирање на целокупната правна рамка која ги дефинира како и институционална мрежа која е задолжена за нејзина имплементација.

Малите држави се неважен фактор во процесот на утврдување на глобалните економски односи. Тие ги прифаќаат правилата на игра што ќе бидат воспоставени од големите економски и воени сили. Но сепак, малите држави имаат и определена предност во однос на големите економии. Тие лесно можат да се прилагодат на нови околности и побрзо да го најдат своето место во новиот економски поредок.

Прашањето кое логично се поставува е зошто дојдовме во ситуација да главните актери на меѓународната економска сцена и го вртат грбот на слободната трговија и која е улогата на правото во овој процес? Трудот има за цел да ги презентира актуелните состојби во светската трговија (I) како и да ги разгледа актуелните прашања поврзани со глобалните трговски односи (II). На крајот следува заклучок.

1. Учеството на најсилните светски економии во глобалната размена. Кој добива, а кој губи?

Во трговијата земјите се поставуваат онака како што најмногу им одговара на нивните економии и на некој начин се борат за што подобро место во глобалната размена. Во последно време скоро сите земји поставија иста трговска стратегија според која гланата цел е да се остваруваат трговски вишоци или суфицит на трговската сметка. Иако мнозинството на држави ја имаат како цел, ваквата стратегија е невозможно да се оствари од сите економии во исто време. Така, преку успешно спроведената т.н. меркантилистичка стратегија едни земји имаат постојан суфицит додека другите бележат постојан дефицит во трговската размена. На тој начин едни држави постојано се добитници додека други се постојани губитници во трговијата. Ваквиот тренд е неодржлив на долг рок.

Доколку погледнеме каква е состојбата на трговскиот баланс и кои се земјите кои остваруваат суфицит а кои дефицит многу работи и неодамнешни одлуки ќе добијат смисла.

Табела 1. Трговски биланс на одредени економии, милијарди долари, 2015

САД	-762.565	Кина	566.997
Обединето Кралство	-192.969	Германија	291.826
Турција	-48.154	Русија	148.512
Франција	-27.033	Ирска	122.606
Шпанија	-24.700	Јужна Кореа	120.290
Хонг Конг	-22.819	Холандија	84.530
Филипини	-21.698	Сингапур	82.524
Австралија	-19.312	Италија	58.921
Грција	-19.118	Швајцарија	55.786
Алжир	-17.841	Катар	48.798

Извор: data.imf.org

Податоците објаснуват зошто во САД победи кандидат кој се залага за протекционизам и зошто во Обединетото кралство победи истата опција. Оној кој ги анализирал овие податоци подолго време не е изненаден од политичкиот избор на граѓаните на овие земји. Неодамнешните избори во Франција се потврда за протекционистичкото расположение на граѓаните. Франција отсекогаш била моторот на евро интеграциите кои имаат повеќе од економска улога. Фактот што во оваа земја која е еден од столбовите на обединета Европа има повеќе од 11 милиони луѓе што сакаат да ја напуштат ЕУ е сериозен показател за сериозноста на моментот во кој живееме и за деструктивната моќ на нерамномерната трговска размена. Резултатите на трговската размена на Франција се поразителни и уште поалармантно е тоа што секоја година ситуацијата е полоша. Француската економија бележи дебел минус со сите значајни партнери во ЕУ. Последните податоци кои ја сумираат трговската размена во периодот август 2016 - август 2017 покажуваат зголемување на дефицитот трговијата од 50%⁷⁰⁷. Тоа е постојан одлив на финансиски средства што земјата не ќе може да го издржи на долг рок.

⁷⁰⁷Види: Le monde, La reprise économique fait plonger le commerce extérieur, 9.8.2017, достапно на:

Еве и објасување и зошто Велика Британија се одлучи да ја напушти ЕУ. Имено, во надворешно-трговската размена постои голем дефицит со скори сите позначајни трговски партнери, особено со Кина и најголемите економии во ЕУ. Тоа објаснува зошто граѓаните на оваа држава гласаа за излез од ЕУ.

Табела 2. Обединето Кралство: Увоз и извоз на стоки во милиони УС долари 2016

	Увоз	Извоз
Германија	86.544.87	43.834.68
САД	59.272.74	60.684.14
Кина	58.850.63	18.020.27
Холандија	46.385.51	25.544.47
Франција	33.265.70	26.256.33
Белгија	31.364.75	15.757.49
Италија	23.261.90	13.117.86

Извор: data.imf.org

Ситуацијата е комплетно различна во Германија, таму традиционалните партии се сеуште многу популарни и нема најави за сериозни промени на политиката на Германија по однос на слободната трговија и потребата таа да се поддржи. Германија е втор најголем светски нето извозник и остварува суфицит со скори сите земји членки на ЕУ. Последните податоци за 2016 покажуваат рекорден успех на Германската економија во трговијата со остварен суфицит од над 250 милијарди⁷⁰⁸. Ретки се земјите кои имаат суфицит во размената со Германија. Република Македонија е пример каде Германија остварува дефицит.

Постојат и аргументи кои одат во прилог на тврдењето дека трговскиот биланс не е единствениот показател што треба да се анализира.

---

http://www.lemonde.fr/economie/article/2017/08/09/la-reprise-economique-fait-plonger-le-commerce-exterieur_5170461_3234.html

⁷⁰⁸Види: Le monde, Les excédents allemands, boulet pour Merkel ?, 9.8.2017, достапно на: http://www.lemonde.fr/europe/article/2017/08/08/les-excedents-allemands-boulet-pour-merkel_5169837_3214.html

Постојат и други трансакции кои надвор од трговската размана кои би ја подобриле економската слика на државата, како инвестициите на пример, што би значело дека треба да се анализираат и вкупните парични текови. Сепак, за жал, и кога ја анализираме состојбата на тековната сметка на водечките светски економии состојбата е иста.

Табела 3. Суфицит и дефицит на тековна сметка, милијарди УС долари 2015

Кина	330.6	САД	-463.0
Германија	280.0	Обединетото Кралство	-122.6
Јапонија	134.1	Бразил	-58.9
Кореа	95.7	Австралија	-58.0
Швајцарија	70.6	Саудиска Арабија	-56.7
Русија	25.0	Канада	-53.1
Холандија	64.8	Мексико	-33.3
Сингапур	53.8	Турција	-32.1
Норвешка	33.7	Алжир	-27.2

Извор: data.imf.org

Она што анализата на светските трговски текови неспорно го покажува е извонредниот пораст на учеството на азиските земји во светската трговија особено нивното учество како нето извозници. Извозот од Азија во 2010 е 235 пати повисок отколку извозот во 1965 година. Учеството на извозот од азиски земји во вкупниот извоз порасна од 12% во 32% за 46 години.

Додека Азиските земји бележат раст на вредноста на извозот и неговото учество во светската трговија позицијата на Јужна Америка и Африка е целосно спротивна. Едниот падна од 7% на 4% додека вторите од 5% на 3%. Извозот на Северна Америка бележи пад во овој период од 20% на 13%.

Кина е моментално најсилната извозна сила на која припаѓа повеќе од 10% од светскиот извоз. Нејзиниот извоз скокна од скоро 0 во 1985 до 2,5% во 1995 од кога бележи вртоглав раст.

Неспорен е фактот за голема разлика помеѓу развиените држави во оглед на бенефитите од трговијата. Ваквото трговско устројство е неодржливо на долг рок. Промените се започнати и истите ќе бидат дел од нови правни правила преточени во некои идни меѓународни договори. Она што според многумина е главната причина за трговскиот дисбаланс, а тоа е правото односно правната рамка на меѓународната трговија, ќе биде и решение за постојните проблеми.

2. Правните прашања поврзани со светската трговија

Уште од најдалечното минато трговијата е следена од регулација односно воведување на разни давачки при увозот, извозот или транзитот на определени стоки и услуги. Иако на прв поглед изгледа дека воведувањето на царините има пред се' фискална функција односно треба да обезбеди финансии средства за реализација на јавните расходи сепак, царината има една уште поважна функција а тоа е да ја заштити домашната економија од конкурентски производи и услуги. Од една страна, преку царините за заштитуваат домашните производители, но од друга страна потрошувалите плаќаат поскапи или купуваат понеквалитетни производи. Како што беше погоре објаснето, досегашниот систем беше поставен со цел промоција на трговијата и укинување на разните трговски бариери како фискални така и нефискални. Затоа, преку механизмот на билатералните и мултиратералните договори се промивираше слободната трговија во регионални и глобални рамки. Преку Договорите, како на пример оној за редуција на тарифите во рамките на Кенедиовата рунда на разговори во 60-тите, Токиската рунда во 70-тите и Уругвајската рунда во 80-сетите, се направи голем прогрес во создавањето на глобален пазар на стоки и услуги. Сепак, во оваа смисла, 1995 е клучна година. Тоа е годината на создавањето на Светската трговска организација која како наследник на ГАТТ, е задолжена за администрација на постојните трговски договори и решавање на спорови коишто можат да произлезат од договорите како и да ги предводи преговорите за следните договори коишто моментално се застанати на Доха рундата.

Несомнено дека СТО има извонреден успех во исполнувањето на својата мисија, промоција на слободната трговија. Но, во исто време, според многумина, големиот дисбаланс во светската трговија се должи токму на моменталната поставеност на СТО и неможноста да одговори на предизвиците кои ги носи новото време. Така, постојат три основни пункта кои се посочени како најголеми виновници за дисбалансот во светската трговија а кои моментално СТО не е во состојба да ги адресира. Тоа се: монетраниот протекционизам, заштитата на интелектуалната сопственост и директните и индиректните државни субвензии за поддршка на домашните производители.

Монетарниот протекционизам претставува најсериозната пречка за слободната трговија во која ќе се воспостави најефикасна алокација на ресурсите. Тоа е ситуација во која една држава ја користи вредноста на сопствената валута за да скекне поголема конкурентност на светскиот пазар. Преку потценување или намалување на вредноста на валутата државите имаат поевтин извоз, а во исто време ги прават увезените стоки поскапи на домашниот пазар. Најтипичен пример за ваков монетарен протекционизам е примерот со кинескиот јуан чијашто цена или курс се определува административно. Според многумина, неговата вредност е многу под пазарната и истата се прави со цел стекнување на подобра позиција на меѓународниот пазар на производите односно поголем извоз⁷⁰⁹. СТО е немоќна да се соочи со овој феномен кој директно влијае на светската трговија: Во дефиницијата или правилата за тоа што се смета за протекционизам монетарниот протекционизам е непозната категорија за тоа што валутните или монетарните прашања во светскиот економски поредок воспоставен во Бретон вудс по втората светска војна вториот институционален столб на поредокот задолжен за монетарни прашања е ММФ. Но, по напуштањето на златниот стандард 1971 надлежноста за контрола на ММФ на девизните курсеви губи од значење. Затоа, денес, најприсутниот облик на протекционизам – монетарниот не е спречен односно санкциониран. Тоа е сериозен недостаток на актуелниот глобален трговски режим.

Како втора причина за глобалната трговска нерамнотежа се смета и недоволната заштита на правата од интелектуална сопственост. Имено, целокупниот прогрес на економијата директно зависи од вложувањето во образованието, иновациите и истражувањето. Тоа е во директна врска со конкурентноста на производите. Доколку правата од индустриска сопственост не се почитуваат тоа е атак на конкурентноста и дестимулирање на оние кои вложуваат во нови технологии. Неможноста за контрола и примена на правото од интелектуална сопственост во рамките на СТО доведе до еднострани акции со кои одредени држави, пред сè САД превземаат унилатерални мерки за да ги заштитат своите производители од нелегалното превземање на технологии⁷¹⁰. Исто така, влезот на пазарот од страна на компании од Западните земји кои сакаат да започнат со производство во некои азиски земји е условен со трансфер на технологија на домашна партнер институција⁷¹¹.

---

⁷⁰⁹ Види: Antoine Brunet et Jean-Paul Guichard, *La vise hégémonique de la Chine, Impérialisme économique*, L'Harmattan, 2011

⁷¹⁰ USTR, *Initiation of Section 301 Investigation of China*, August 2017, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/august/ustr-announces-initiation-section>

⁷¹¹ The Economist, *The global economy, How China is battling ever more intensely in world markets*

But does it play fair?, 23 September 2017, достапно на:

<https://www.economist.com/news/leaders/21729430-does-it-play-fair-how-china-battling-ever-more-intensely-world-markets>

Третата причина за трговската нерамноправност е поврзана со субвенциите коишто компаниите пред се од Азија ги добиваат во форма на повластени цени за репроматеријали. Нетипичниот модел на економска организација кој вклучува држани и приватни компании овозможува создавање на услови за непазарно утврдување на цените на одредени производи кои се важни за процесот на производство на одредени стоки. Влијанието на инпут цените во крајната цена на производот е јасно што создава дисторзии на конкурентноста на глобалниот пазар. Производи како што е челикот на пример, кој игра клучна улога во бројни индустрии како што е градежната се посочени како директен дампинг од страна на поедини држави во Азија. Проблемот со ваквите преференцијални цени е што тие многу тешко се утврдуваат а уште потешко се докажуваат.

Евидентно е дека постојната правна и институционална рамка по којашто функционира меѓународната размена на стоки и услуги не одговара на новите услови во светската економија. Преку постојните правила не се создаваат услови за еднаков третман на производите и промоција на конкуренцијата. Преку разни суптилни злоупотреби одредени држави стекнуваат конкурентска предност за своите производи што доведува до голем дефицит кај бројни економски сили. Она што може да се очекува е дека СТО ќе претрпи темелни промени а, како што е најавено, тоа денес го гледаме, наместо мултилатералниот пристап на договарањето под влијание на новата американска администрација ќе имаме билатерален пристап во уредувањето на трговските односи. Иако глобализацијата не ги исполни целосно очекувањата за бенефитите кои ќе следуваат, протекционизмот според многумина не е решение иако е доминантна позиција на одлучувачките фактори во неколку развиени земји⁷¹². Неизвесна е и судбината на неколку важни трговски договори ТТИР, ТРР, НАФТА и други. Во рамките на најуспешниот проект за економска интеграција во поново време т.е. ЕУ најавени се коренити промени кои ќе го променат целиот концепт на процесот на европска интеграција. По Декларацијата од Рим⁷¹³ потпишана на денот на прославата на шеесетгодишнината на ЕУ вратата за Европа на повеќе брзини е широко отворена. Тоа ќе има сериозен ефект на внатрешните односи помеѓу државите во Унијата којашто се темели на слободниот пазар кој вклучува слободно движење на стоки, услуги, капитал и работна сила. Голем и основан е скептицизмот дека постојниот трговски поредок ќе може да биде зачуван во денешниот облик⁷¹⁴.

---

⁷¹² Joseph E. Stiglitz, *The Overselling of Globalization*, <https://www8.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/sites/jstiglitz/files/Volcker%20Award%20Speech%20Paper.pdf>

⁷¹³ The Rome Declaration of the leaders of 27 Member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, PRESS RELEASE 149/17 25/03/2017, available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/pdf>

⁷¹⁴ Saving the International Economic Order, <https://www.project-syndicate.org/onpoint/saving-the-international-economic-order-by-paolfa-subacchi-2017-09?referrer=/4vVQD9kS7E>

Заклучок

Изминатите повеќе од половина век беа во знакот на промоција на слободната трговија која преку разни регионални и глобални реформски процеси го промовираше концептот на слободен пазар со што е можно помалку бариери за трговијата. Сепак, последните години се забележуваат големи разлики од бенефитите од слободната трговија. Благодарение на успешно спроведената меркантилистичка стратегија некои држави постојано остваруваат суфицити во трговската размена додека други се во постојан минус.

Како главни причини за големиот трговски дисбаланс се посочува неможноста СТО и актуелната правна рамка која ја регулира светската трговија да може да се справи со монетарниот протекционизам, заштитата на интелектуалната сопственост и трансфер на технологии како и преференцијалните цени за некои основни производи. Тоа доведува до неодржливост на постојниот модел на меѓународна трговија кој е под притисок за промени.

Промените веќе започнаа со новата американска администрација, Брежитот, промените во ЕУ и најавата Европа во повеќе брзини. Малите замји не се во можност да влијаат при донесувањето на големите одлуки за иднината на светската трговија. Тие ќе ги прифатат онака како што ќе одлучат големите економии. Но, малите економии имаат предност во однос на големите затоа што полесно можат да се приспособат на новите околности и од тоа да профитираат.

Сепак, кога е во прашање иднината на трговските односи дилемата е кој ќе е идниот економски хегемон? Дали САД ќе го одржат првото место како најголема, најмоќна економија и светска воена суперсила или некоја друга држава ќе стане главниот промотор на глобализацијата? Тоа не е едноставно прашање и од одговорот зависи и тоа дали ќе има промена на структурата на вредностите кои ние помалите треба да ги следиме. Правилото дека пазарната економија и промоцијата на слободната трговија одат рака под рака со демократијата и демократските вредности какви што се и заштитата на човековите права може да се промени доколку дојде до промена на економската хиерахија во светот.

Тоа е предизвик за нови истражувања во делот на правото и економијата од каде во иднина ќе има многу материјал за организирање на многу конференции, научни дебати и од кои ќе произлезат бројни публикации.

Jovan Zafirovski, PhD

Associate professor, Faculty of Law

Iustinianus Primus Skopje

The Economic Crisis and the New Trade Order – A Legal Analysis

Abstract: The current global trade and economic relations are facing serious tests. There are new trends shifting the current practices of economic unification and intensive international cooperation towards more protectionism. They refuse to glorify the achievement of the economic liberalism. These new waves occurring globally are real challenge for the existing legal and institutional framework regulating the international trade, or the international economic relations in general. This paper is a modest attempt to explain the reasons for the global crisis in developed economies, to identify the main reasons for the strong opposition to the established economic order that in the last thirty years has promoted the globalization as a successful project that will bring economic progress and a better life for everyone. The law as regulator and defender of the established trade practices is also at serious test and numerous changes in trade relations will be reason for the establishment of new regulations which are largely different from previous system. Different forms of economic integration as regional as well as global are product of international agreements that will be subject to review. Economic relations are one of the most important pillars of the entire social system. Each change in the economic doctrine will necessarily mean a change of numerous social principles established in decades. Small countries follow the rules of the game of the big players and they are negligible factor in determining the rules. However, their advantage is that they may quickly adapt to new conditions and make the best choice for their citizens.

